

memorii | jurnale

Brunhilde Pomsel s-a născut la Berlin, pe 11 ianuarie 1911. În 1933 a fost angajată în redacția de știri a Radiodifuziunii Germane, iar nouă ani mai târziu a intrat în Ministerul Propagandei, ca secretara lui Joseph Goebbels. După încheierea celui de-al Doilea Război Mondial a fost luată prizonieră de sovietici și a fost deținută timp de cinci ani la Buchenwald, Sachsenhausen și într-o fabrică din Berlinul de Est. După eliberare, Brunhilde Pomsel a trăit la München până în 2017, când a murit, la vârsta de 106 ani.

Thore D. Hansen s-a născut în 1969, este jurnalist și trăiește în Germania. A studiat științele politice și sociologia și este specialist în politică internațională.

Partea biografică a acestei cărți are la bază convorbirile cu Brunhilde Pomsel înregistrate în 2013 și 2014, pentru filmul documentar *Ein deutsches Leben* (*O viață germană*).

Volumul se datorează înregistrărilor făcute de regizorii filmului *Ein deutsches Leben*: Christian Krönes, Olaf S. Müller, Roland Schrotthofer, Florian Weigensamer.

BRUNHILDE POMSEL

THORE D. HANSEN

AM FOST
SECRETARA
LUI GOEBBELS

Traducere din germană și note
de Radu-Mihai Alexe

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

CUPRINS

<i>Prefață</i>	9
de Thore D. Hansen	
<i>Mărturiile din următoarele capitole au fost înregistrate de C. Krönes, O. Müller, R. Schrotthofer, F. Weigensamer:</i>	
„NU NE INTERESA POLITICA“ Tineretea în Berlinul anilor 1930	19
„HITLER ERA, PUR ȘI SIMPLU, DOAR O FIGURĂ POLITICĂ NOUĂ“ Începutul activității la Radiodifuziunea Germană	37
„AM FĂCUT ȘI EU PARTE DIN ELITĂ“ Avansarea în funcție la Ministerul Propagandei	63
LOIALITATE PÂNĂ ÎN ULTIMA CLIPĂ Ultimele zile la Ministerul Propagandei	103
„N-AM ȘTIUT NIMIC“ Arestarea și un nou început	119
„N-AM NICI O VINĂ“ Concluziile unei femei de o sută trei ani	131
<i>Lecția de viață a secretarei lui Goebbels pentru posteritate</i>	143
Postfață de Thore D. Hansen	
<i>Mulțumiri</i>	155

E un lucru rău, e cumva o dovadă de egoism dacă oamenii, atunci când sunt puși într-un loc anume, încearcă să facă ceva bun pentru ei, știind totodată că acel lucru e rău pentru alții? Dar oare cine face așa ceva? Nimeni nu se gândește la asta. Cu toții am fost orbi și indiferenți.

BRUNHILDE POMSEL
München, 2013

Filmul documentar *Ein deutsches Leben* (*O viață germană*) nu este doar una dintre cele mai importante contribuții la analiza Holocaustului, ci, având în vedere situația politică actuală, se transformă într-un avertisment atemporal pentru generațiile actuale și viitoare.

DANIEL CHANOCH
supraviețuitor al Holocaustului

Înainte de 1933 nu-i băga nimeni în seamă pe evrei, toate astea au fost doar niște născociri ulterioare ale naziștilor. De-abia național-socialismul ne-a atras atenția că sunt o altă categorie de oameni. Mai târziu, teoria asta a fost preluată de programul planificat de exterminare a evreilor. Noi n-am avut nimic cu evreii.

BRUNHILDE POMSEL

„NU NE INTERESA POLITICA“

Tineretea în Berlinul anilor 1930

Amintirile lui Brunhilde Pomsel încep destul de vag, odată cu izbucnirea Primului Război Mondial, în august 1914, când ea avea trei ani. Mama ei primește pe neașteptate o telegramă care o informează că soțul ei urma să fie recrutat printre primii pentru a fi trimis pe front. Familia pleacă valvârtej cu o trăsură la Gara Potsdam din Berlin, ca să-și ia rămas-bun de la el. După patru ani de război, tatăl ei se întoarce nevătămat în noiembrie 1918.

Amintirile sunt foarte importante pentru mine. Mă urmăresc, mă bântuie. Cu toate că uit numele și anumite întâmplări, pe care nici nu le-aș mai putea descrie în cuvinte. Însă în rest totul e la locul lui, ca într-un dicționar mare sau ca într-o carte ilustrată. Mă gândesc la vremurile când eram încă o fetiță. Și știu că de-a lungul vieții le-am făcut multor oameni o bucurie prin însăși existența mea. Iar asta este un gând foarte frumos.

Când s-a întors tatăl meu din război, știu exact că am întrebat-o pe mama: „Mami, ce-i cu străinul din sufragerie?“ Apoi a urmat o perioadă grea. Era foamete pe-atunci. Spre sfârșitul Primului Război Mondial s-au înființat cantine publice. Cu toate că mama ne-a gătit mereu, la un moment dat ne-a spus:

— Hai să le încercăm și pe-astea.

A mers cu noi, copiii, la o astfel de cantină publică, unde am mâncat la prânz.

— Nu mai fac niciodată așa ceva, ne-a zis când am plecat de acolo.

Pe drumul de întoarcere am rugat-o insistent:

— Vreau să bat un cui în Hindenburg.¹

În Königsplatz se afla o statuie uriașă de lemn, era neterminată și-l înfățișa pe mareșalul Hindenburg. Pentru cinci pfenigi – un șesar, berlinezii numeau mica monedă de cinci pfenigi șesar –, pentru un șesar, deci, ți se dădeau un ciocan și un cui și aveai voie să-l bați oriunde doreai în statuie. Așa era atunci... Așa se obișnuia. Mama și-a permis mereu să doneze un ban pentru o asemenea cauză, doar ca să-mi facă o bucurie.

Tatăl meu a avut noroc. A luptat în Rusia, doar în Rusia, și cu toate astea n-a fost ucis și nici măcar rănit. Dar războiul i-a lăsat altfel de cicatrici. A devenit un om și mai taciturn. Probabil din cauza asta în casă nu s-a discutat niciodată despre politică. După ce au apărut naziștii, am fi avut despre ce vorbi, însă n-am abordat subiectul niciodată la modul serios.

Unei familii cu mulți copii nu-i era prea ușor în acele timpuri. Noi am fost cinci copii. Mama dorea de fiecare dată să nască o fată, dar n-a mai făcut decât băieți. Pe atunci nu puteai controla treaba asta. Așa că totul era doar o chestiune de noroc. Mă simțeam copleșită fiindcă eram cea mai mare și

1. În timpul Primului Război Mondial, în Imperiul German aveau loc așa-numitele „Țintuiri de război“. Oamenii puteau să bată contra cost cuie în diverse obiecte, de obicei făcute din lemn, instalate pe străzi sau în piețele publice. Bani obținuți erau donați victimelor de război și rudelor celor căzuți. Statuia lui Hindenburg din cartierul berlinez Tiergarten, construită în 1915, era cea mai mare statuie de lemn din țară.

în același timp singura fată. Eram responsabilă pentru tot ce făceau băieții. Mereu mi se spunea: „Iar n-ai fost atentă!“ Cred că pe vremea aia copiii nu erau crescuți cum trebuie. Se nășteau, erau îngrijiți și hrăniți îndestulător, primeau și jucării, cât de cât, o minge sau o păpușă – nu mai mult de-atât. Trebuia să cerem ori de câte ori voiam ceva. Am primit o educație foarte severă, din când în când ne mai alegeam și cu câte o palmă, fiindcă întotdeauna făceam câte o greșală. Eram o familie germană obișnuită.

Fiind cea mai mare dintre copii, eu trebuia să dau socoteală pentru tot ce se întâmpla. Și chiar dacă am crescut și era firesc să am anumite dorințe sau păreri, cei din jur mă tratau tot timpul cu o mică doză de răutate: „Da, da, multe mai vrei“, mi se spunea. Niciodată nu eram luată în serios.

Am trăit foarte modest, dar am mâncat mereu pe săturate. Nu-mi amintesc de foamete sau de nimic de genul ăsta, ceea ce mulțimile de șomeri și de oameni săraci n-ar fi putut spune.

Tatăl nostru știa totul, îl întrebam multe lucruri, pe care adeseori ne străduiam să le aflăm mai întâi de la mama, care nu ne lua în serios. De obicei zicea: „Întreabă-l pe tata!“ El ne-a devenit mai târziu un prieten bun, dar când eram mici trebuia să-l ascultăm fără să crâcnim.

Am învățat ce aveam voie să facem și ce nu. Am învățat și că eram pedepsiți atunci când făceam ceva ce nu aveam voie – ceea ce se întâmpla adesea. De exemplu, din când în când ai noștri cumpărau mere scumpe, pe care le puneau pe bufet într-o fructieră, știind cu exactitate numărul lor. Dintr-odată lipsea un măr. „Cine a luat mărul? Nimeni? Ali-niați-vă! Poate tu, nici tu?“ era întrebat fiecare în parte, în afară de mine. „Păi dacă nu l-a luat nimeni, atunci nu mai cumpărăm mere.“ În clipa aceea oricare dintre noi putea spune: „L-am văzut pe Gerhard cum se juca pe lângă fructieră“. În felul ăsta noi, copiii, eram învrăjbiți unii împotriva celorlalți.

Mama obișnuia să pună monede într-o ceașcă în sertarul mesei de bucătărie. Era foarte tentant să bagi mâna să iei un bănuț sau 20 de pfenigi. Unul dintre noi a făcut asta o dată și s-a dat apoi de gol umblând prin casă cu o acadea uriașă. Mai sunt și copii prostuți... Eram pedepsiți pentru asemenea fapte doar ca să ne învățăm minte. Atunci, de exemplu, am fost bătuti la fund cu bătătorul de covoare, o treabă destul de dureroasă. După care apele s-au liniștit la noi în familie, tata era fericit că își făcuse datoria, iar nouă nu ni s-a părut ceva atât de grav, însă știam sigur că n-am vrea să mai trecem prin așa ceva.

Astfel am învățat să fim ascultători, doar cu dragoste și înțelegere n-ajungeai prea departe – așa era la noi în familie. Să asculți și să fii puțin șiret, să minți sau să dai vina pe altcineva – era ceva normal. Și așa ne-am format noi trăsături de caracter care de fapt nu erau ale noastre.

Firește, oamenii care locuiesc împreună se mai și ceartă, nu poate fi mereu armonie. Am primit cu toții ce meritam. Eu mai puțin, fiind fată, însă auzeam adesea: „Tocmai tu, cea mai mare, ar fi trebuit să știi mai bine“. Așa că nu de puține ori mi s-a imputat câte ceva. Mereu am fost responsabilă pentru tot ce făceau băieții.

Când am ajuns la zece, unsprezece ani, am vrut să știm pe cine au votat părinții noștri, dar nu ne-au spus asta nici odată. Nici până în ziua de azi nu știu de ce a rămas un secret. În casă nu se discuta despre politică – nu era cazul să ne intereseze așa ceva. Tata oricum era taciturn, și în tinerețe fusese la fel. Și el provenea dintr-o familie cu mulți copii. Am aflat foarte târziu, pe când el nu mai era în viață, că tatăl lui s-a sinucis și că tata împreună cu frații și singura lor soră crescuseră într-un orfelinat la Dresda. Am aflat asta din întâmplare, acum 40 de ani.

— Mamă, tu ai știut? am întrebat-o pe mama, care încă mai trăia pe vremea aia.

— Da, mi-a răspuns.

— Și de ce nu ne-ai spus niciodată?

— Pentru că n-a vrut tatăl vostru.

N-a vrut tata, iar ea i-a respectat întocmai dorința. Tatăl lui fusese grădinar la Curtea Regatului Saxoniei, a avut chiar și un titlu. Cultivase un soi nou de căpșuni și primise pentru asta o diplomă. A fost probabil foarte bogat. Apoi a început să speculeze la bursa de flori din Amsterdam, unde și-a pierdut întreaga avere, printre care și o casă foarte frumoasă cu grădină. În cele din urmă s-a aruncat de pe un pod în fața unui tren care intra în Dresda, lăsându-și de izbeliște soția și cei cinci copii. Soția a murit și ea la scurt timp. Tata s-a simțit mereu teribil de rușinat de această tragedie. De aceea n-a vrut să aflăm niciodată, însă o verișoară mi-a povestit totul după mulți, mulți ani.

Mai țin minte cum la noi în casă auzeam mereu că n-avem bani. Tata a fost decorator și avea de lucru, ceea ce era un lux în acele vremuri. Astfel n-am dus niciodată lipsă de ceva. N-am răbdat aproape deloc de foame, ca mulți alți oameni după ce-am pierdut Primul Război Mondial. Noi aveam mereu de mâncare, și chiar dacă mâncam modest, măcar ne săturam. Aveam multe legume, cu care mama făcea niște tocănițe minunate, și azi mă gândesc cu poftă la ele. Uneori mâncam varză creață sau varză albă cu chimen sau fasole verde cu roșii, iar roșiile erau un adevărat lux, deși mâncarea avea gust și fără ele. Pentru o friptură de găscă de Crăciun se găseau de fiecare dată bani, era o tradiție pe care o respectam cu sfințenie. Și berea tatei era tot o tradiție. Iar mama primea de Paște câte ceva frumos de îmbrăcat.

Când aveam 14 ani, prietenele mele mai primeau câteodată un costum sau un palton. Nu și eu, mie-mi reveneau haine purtate de alții, modificate special ca să-mi vină; n-am fost foarte răsfățată. Știam că nu avem prea mulți bani și dacă unul dintre noi cere ceva, vor vrea și ceilalți lucrul respectiv; țineam cu toții cont de acest principiu.

Auzeam mereu că n-avem bani, însă ne puteam plăti chiria, iar când o învățătoare de la școala populară a spus despre mine: „Trebuie neapărat să mergă la o școală superioară, este o fată talentată“, s-au găsit bani și pentru asta. Mama l-a convins cu greu pe tata să dea bani ca să merg la gimnaziu; costa, cred, cinci mărci pe lună. Și așa am ajuns la gimnaziu, unde am rămas până la examenul de absolvire, care avea loc un an mai târziu. Cine voia să aibă bacalauratul, trebuia să mergă la liceu.¹

Dar nici vorbă de așa ceva. Studii? Cine studia pe atunci, acum 90 de ani? Doar cei aleși. Noi în nici un caz.

Pe vremea când încă mergeam la școală, îmi doream să devin cântăreață de operă sau învățătoare. Învățam atât de bine și aveam note atât de mari, încât o femeie bogată a întrebat-o pe mama:

— Doamnă Pomsel, fiica dumneavoastră n-ar putea oare să-și facă temele la noi în fiecare zi, cu fata mea, Ilse? Eu n-o pot ajuta, iar fiica mea nu se descurcă deloc, are nevoie de sprijin.

Ilse mi-era prietenă, și-mi plăcea s-o ajut. Ne făceam temele împreună, însă asta nu însemna că o lăsam să copieze de la mine, chiar o ajutam. Situația ei școlară s-a îmbunătățit vizibil, și asta doar pentru că aveam răbdare cu ea; în plus, îmi plăcea să merg la ea acasă. Familia ei era foarte bogată; imediat mă serveau cu cafea sau ceai și, desigur, cu ceva dulce. Mama ei era italiancă și fostă cântăreață de operă. Aveau un pian minunat, la care cânta de fiecare dată arii din opere, iar noi stăteam și o ascultam fascinate. Au fost zile frumoase, și-mi era mai bine așa, fiindcă la noi acasă era mereu gălăgie și forfotă. Acolo n-aș fi putut niciodată să-mi fac temele în liniște. Atunci m-am hotărât să devin cântăreață de operă, dar se pare că n-aveam ce trebuie pentru asta.

1. Liceul era o instituție de învățământ comparabilă cu colegiul de astăzi, destinată exclusiv fetelor.

În cadrul gimnaziului puteai urma cursurile unei școli de menaj. Însă tata s-a împotrivit.

— Ajunge! N-am să plătesc și pentru așa ceva! Menajul se învață acasă, nu la școală. Gata cu școala!

Prin urmare, am absolvit gimnaziul după doar un an.

La început am rămas pe lângă mama ca ajutor în gospodărie. Dar asta nu părea să aducă nimic bun. Era cumplit. Munca în bucătărie mi se părea îngrozitoare, iar mama era bucuroasă când mă trimitea să șterg praful prin casă, fiindcă în bucătărie eram oricum foarte neîndemânatică, ceea ce era foarte neplăcut. Mama și-a dorit dintotdeauna să învâț o meserie adevărată. Însă pe atunci eu nu voiam decât să lucrez cât mai repede într-un birou, nu mă interesa unde, birou să fie.

Mi se părea interesant ce făceau femeile care lucrau la birou, adică secretarele, funcționarele sau angajatele comerciale din cadrul unei firme de asigurări, și îmi doream și eu o asemenea slujbă.

Mi-am ales singură un loc de muncă din *Berliner Morgenpost**, ziar care exista deja pe atunci. „Căutăm practicantă tânără și harnică pentru o perioadă de doi ani.“ Apoi m-am uitat la adresă: Hausvogteiplatz. Această piață se afla într-un cartier select. Știam că acolo locuiesc doar oamenii din înalta societate, era o zonă extravagantă. Trebuia să mă prezint până la ora 13. Imediat m-am urcat în trenul interurban și m-am dus degrabă pe Mohrenstrasse, la firma Kurt Gläsinger und Co. Totul era foarte elegant, era o casă minunată, cu niște covoare roșii și cu lift. Am ales însă s-o iau pe scări, călcând pe covoarele moi. Am intrat într-un birou mare și foarte frumos, unde se afla domnul Bernblum, mandatar evreu, un om sever, dar o adevărată personalitate. În încăpere mai erau alte trei sau patru femei. Una dintre ele

* *Berliner Morgenpost* este unul dintre principalele cotidiene din Berlin. Primul număr a apărut în 1898 (notele marcate cu asteriscuri aparțin traducătorului).